

SELEVCIA

AD CALYCADNVM

Sayı V - 2015

OLBA KAZISI SERİSİ

SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Olba Kazısı Serisi V

Olba Kazısı Serisi V
SELEVCIA AD CALYCADNVM V

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia ad Calycadnum, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia ad Calycadnum* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia ad Calycadnum* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydıöz
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Scott Redford
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Keççe
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereğ
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Sema Sandalcı
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia ad Calycadnum
Olba Kazısı Serisi V
Sayı: 5

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33342,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: ozyildirimmurat@gmail.com

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Olba Kült Alanlarından Cam Buluntular
Emel Erten
11

Eski Çağ'da Tıp'ta Cam Kullanımına
İlişkin Gözlem ve Kanıtlar
Emre Taştëmür
31

Bizans Döneminde Buhur - Buhurdan
Kullanımı ve Mersin Müzesi'ndeki
Buhurdan Örnekleri
Gülgün Köroğlu
51

Olba Manastırı 2014 Yılı Kazı
Sonuçlarının Deđerlendirilmesi
Murat Özyıldırım
79

Hippodamos Tarzındaki Kent Planı ve
Klazomenai MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminin
Bu Kent Planı İçindeki Yeri Hakkındaki
Düşünceler
Fikret Özbay
101

Roma İmparatoru Claudius ve Ođlu
Britannicus'un Ölümünün Arkasındaki
Kadın: Locusta
Meral Hakman
121

Olba Kazısında Ele Geçen Rhodos
Amphora Mühürleri
Murat Özyıldırım - Erkan Alkaç
141

Kadıkalesi Zeuxippos Ailesi
Seramiklerinin Tipolojisi
Filiz İnanan
153

Şifaverici Azize Thecla: Mucizeleri ve
Olbalı Çocuk
Sevim Ayteş Canevello
185

Aras Boyalılarının İşlevselliği
Ayhan Yardımcıel
197

Olba Kazısı Camları Arkeometrik
Çalışmaları
Mahmut Aydın - Ali Akın Akyol - Emel Erten
- Emine Torgan
207

Teos Hellenistik Dönem Surları
Çevresindeki Sondajlarda Bulunan
Seramiklerin Arkeolojik ve Arkeometrik
Ön Çalışmaları
Rahşan Tamsü Polat - Ali Akın Akyol - Yusuf
Kağan Kadiođlu
221

Kitap Tanıtımı: Genç Plinius'un Anadolu
Mektupları
Emel Erten
237

PRAEFATIO

Olba Kazısı Serisi içinde yayınlanan *Seleucia ad Calycadnum* dergimizin 2015 yılı, V. sayısını bilim dünyasıyla buluşturmanın mutluluğunu yaşıyoruz. Yılda bir sayı çıkan dergimiz, Türkiye’de bir arkeolojik kazı ekibinin çıkardığı tek süreli yayın olma özelliğini devam ettirmektedir. Seleucia ad Calycadnum’un sayfaları, her zaman olduğu gibi, Arkeoloji, Klasik Filoloji, Sanat Tarihi, Eski Çağ Tarihi konularında bilim insanlarının çalışmaları için açıktır.

Öncelikle çalışmalarını dergimize gönderen ve sayfalarımızda okuyabileceğiniz yayınları değerlendiren saygıdeğer bilim insanlarımıza şükranlarımızı sunarız. Arkeoloji camiasının, yaptıkları seçkin yayınlarla haklı saygınlığını kazanan Homer Kitabevi’nin sahibi, sevgili dostumuz, Ayşen Boylu’ya ve derginin basıma hazırlanmasındaki büyük emekleri nedeniyle Sinan Turan’a çok teşekkür ederiz.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Öğr. Gör. Tuna Akçay (MA)

PREFACE

We are glad to present the fifth issue (2015) of our journal *Seleucia ad Calycadnum* as part of the Olba Excavations Series. Published annually, the journal maintains its leading position as the only periodical published by an archaeological excavation team in Turkey. *Seleucia ad Calycadnum* welcomes the studies of scholars of Archaeology, Classical Philology, History of Art and Ancient History as it always has done in the past.

We firstly wish to express our gratitude to the honorable scholars who have sent their studies to our journal. We thank our dear friend Ayşen Boylu, owner of Homer Books. Homer has rightfully won acclaim in the archaeological community with its distinguished publications. We are also indebted to Sinan Turan, who devoted great effort to prepare *Seleucia ad Calycadnum* for publication.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Murat Özyıldırım (Classical Philologist, MA)

Tuna Akçay (Archaeologist, MA)

Olba Kazısı Serisi V SELEVCIA AD CALYCADNVM

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia ad Calycadnum, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia ad Calycadnum*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayımlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveamın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series
SELEVCIA AD CALYCADNVM

Scope

Seleucia ad Calycadnum is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia ad Calycadnum features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Aras Boyalılarının İşlevselliği

Ayhan Yardımcıel*

Özet

Aras Boyalıları Kültürü, Orta ve Son Tunç Çağı'nda özellikle Orta Aras Havzası'nda etkili olan bir kültürdür. Aras Boyalıları Kültürü'ne ait monokrom ve polikrom keramikler ise Aras Boyalıları olarak bilinmektedir. Arkeolojik veriler, coğrafi ve iklimsel şartlar göz önüne alındığında Aras Boyalıları Kültürü'nün merkezinin Orta Aras Havzası'nda bulunan Nahçıvan ve Iğdır olması muhtemel görünmektedir. Yakınoğu Coğrafiyası'nın önemli su, kil ve tuz yataklarının da Orta Aras Havzası'nda olması bölgeyi cazibe merkezi haline getirmektedir. Kuzey Kafkasya'da da kültürün izlerine rastlanmasına rağmen buradaki materyaller daha ziyade *nekropolis* alanlarından elde edilmektedir. Ancak Nahçıvan bölgesinde benzer *nekropolis*ler dışında, ova ve dağ yerleşmeleri ile kalelerde de kültürün izleri rahatlıkla tespit edilmektedir. Kültürün ekonomik etkinliklerine bağlı olarak kültüre atfen göçebe- yarı göçebe veya yerleşik kültür tanımlamaları aynı düzlemde kültüre ait keramiklerin işlevsel özelliklerinin de değerlendirilmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu çalışmada Aras Boyalıları Kültürü'ne ait keramikler aracılığı ile kültürün ekonomik modeline yönelik bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Aras Boyalıları Kültürü, Aras Boyalıları, Göçebelik, Orta Aras Havzası, Orta ve Son Tunç Çağı.

Abstract

Aras painted ware culture is affective culture, especially in the basin of the middle Aras in the middle or late Bronze Age. Monochrome and polychrome,

* Dr. Ayhan Yardımcıel, E – posta: ayhanyardimciel@gmail.com.

which belong to Aras painted ware culture, are known as Aras painted ware. When we consider archeological data/findings and climatic conditions, the center of Aras painted ware culture can be Nahcivan and Iğdır. This region is the center of attraction because the middle Aras basin has water, day deposits and salt mines. Although it was found traces of culture in North Caucasia, these materials have been obtained in necropolis in Nahcivan, it has been determined the traces of culture in plan, mountain settlements and in castles. Nomad, semi nomad and settled culture definitions, which depend on the economic activities of culture, made necessary the evaluation of the functionality characteristics of ceramics. In this study it was carried out the evaluation about the economic model of the culture by means of ceramics, which belong to the Aras, painted ware culture.

Keywords: Aras painted ware culture, Aras painted ware, Nomads, Middle Aras Basin, Middle and late Bronze Age.

Giriş

Orta ve Son Tunç Çağı'ndaki Aras Boyalıları Kültürü, İlk Tunç Çağı'nda Yakınoğu'nun en uzun ömürlü ve coğrafi olarak en geniş alana yayılmış Kura-Aras/Erken Transkafkasya Kültürü'nün hemen devamında fakat daha sınırlı bir coğrafya'da etkili olan bir kültürdür (Lev. 1). Erken Transkafkasya Kültürü, Transkafkasya, Doğu Anadolu, Kuzeybatı İran ve Güney Kafkasya'ya kadar yayılma imkânı bulurken¹, Aras Boyalıları Kültürü ise Erzurum-Muş hattının doğusu ile Nahçıvan, Kuzeybatı İran ve Ermenistan'ın Kuzeybatısı ile batısında etkili olan bir kültürdür². Kültürün ortaya çıkış bölgesine yönelik tartışmalar yöntem bilim ve siyasi merkezli devam etmektedir. Özellikle Ermenistan ve Gürcistan'da bulunan bilim insanları kültürün merkezinin kendi toprakları olduğu yönünde yayınlar yapmaktadırlar³. Yakın zamanda dahi kültürün merkezini Kuzey Kafkasya olarak gösterme gayretinde olan araştırmacılar bulunmaktadır⁴. Son zamanlarda Nahçıvan'da yapılan araştırmalar kültürün kökeni ile ilgili dikkatleri Güney Kafkasya'ya çekmektedir.⁵ Doğu Anadolu Bölgesi'nde yapılan araştırmalar da ise kültürün İlk Tunç

1 Işıklı 2011, 15.

2 Yardımcıel 2015, 28.

3 Badalyan – Avetisyan - Smith 2009, 38 - 48.

4 Smith 2012, 679.

5 Baħşaliev 2006, 120; Seyidov-Baħşaliev 2013, 10; Yardımcıel 2015, 82.

Çağ'ından sonra yaylalara doğru çekilen toplum/topluluklarca ortaya çıkarıldığı yönündedir. Buradan hareketle kültür yayla kültürü olarak tanımlanmıştır⁶. Ancak Orta Aras Havzası içinde bulunan Kars, Iğdır, Kuzeybatı İran, Kuzey ve Kuzeybatı Ermenistan ile Nahçıvan bölgesinin coğrafi ve iklimsel özellikleri ile arkeolojik veriler hep birlikte değerlendirildiğinde Aras Boyalıları Kültürü'nün aslında farklı ekonomik modelleri uygulamış topluluklarca benimsenen bir kültür olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Aras Boyalıları Kültürü, bu toplulukların birbirlerini destekledikleri bir kültür birlikteliği görünümündedir. Kültepe ve Metsamor gibi yerleşmeler siyasi yönetim merkezleriyken bu merkezler etrafında yarı göçebe, göçebe ve yerleşik karakterli toplulukların yaşadığı düşünülmektedir.

Kültürün merkezi olmaya namzet Nahçıvan bölgesinde bulunan Kültepe yerleşmeleri başta olmak üzere birçok ova tipi yerleşmede Orta Tunç Çağ'ında yerleşmelerin surlarla çevrelendiği bilgisi⁷ İlk Tunç Çağ'ından sonra bölge genelinde siyasi oluşumlar yeni bir yapılanmaya gittiğine işaret etmektedir⁸. Ayrıca Kültepe ile Ermenistan'da bulunan Metsamor yerleşmelerinde tespit edilen keramik fırınları bu yerleşmelerin Orta ve Son Tunç Çağ'ında merkezi yerler olduğu düşündürmektedir⁹. Orta Aras Havzası'nda yaşayan toplulukların bu merkezlerle bağlı olarak çeşitli ekonomik faaliyetlerde buldukları bugünkü arkeolojik veriler ışığında yapılacak en sağlıklı değerlendirmedir. Kültüre ait keramikler boyalı ve boyasız keramikler olarak iki ana gruba ayrılmakla birlikte esasen çark yapımı olan monokrom ve polikrom boyalı keramikler kültürün özünü oluşturmaktadır¹⁰ (Lev. 2, 4 ve 5). Bu keramiklerin işlevselliğinden yola çıkarak kültürün benimsediği ekonomik model hakkında çeşitli yorumlar yapılabilir. Buna göre tutamaksız, kulpsuz, çark yapımı ve polikrom olan bu keramikler daha ziyade yerleşik topluluklarca üretilmişlerdir (Lev. 4 ve 5). Monokrom keramik grubunda bulunan konsantrik figürlülüler¹¹ (Lev. 3) Orta Aras Havzası'na yayılmış en genel keramiklerdendir. Bu keramik tipi sanki tek çömlekçi çarkından çıkmışçasına karakteristik bir özellik taşımaktadır¹².

6 Özfirat 2001, 16; Sagona 2006, 13; Sevin 2011, 344-345.

7 Belli - Bahşaliyev 2001, 17.

8 Özfirat 2001, 54.

9 Belli - Bahşaliyev 2001, 17; Piliposyan 2014, 42 - 47.

10 Özfirat 1993, 359-360; Belli-Bahşaliyev 2001, 32-45; Özfirat 2004, 119; Halilov 2011, 166; Yardımcıel 2015, 1.

11 Konsantrik Bezeme; bir merkeze bağlı iç içe yarım daire uygulaması.

12 Yardımcıel 2015, ekler.

Monokrom ve Polikrom Keramiklerin İşlevselliği

Aras Boyalıları Kültürü'nün karakteristik keramikleri arasında bulunan monokrom ve polikrom keramikler, hali hazırda birçok müzede bulunmaktadır. Erzurum, Ahlât, Kars, Van ve Nahçıvan Devlet Müzesi bu malzemenin en yoğun bulunduğu müzelerdir. Bu müzelerde bulunan keramiklerin çoğu tarafımızca incelenmiş olup, keramiklerin form ve renklerinden yola çıkılarak kültürün yaşam tarzına yönelik analogiler kurulmuştur. İlk Tunç Çağı'nda Transkafkasya, Kuzeybatı İran, Güney Kafkasya ve Doğu Anadolu'nun büyük bölümünde etkili olan Erken Transkafkasya Kültürü'nün Erzurum bölgesi istisna tutulmak üzere, İlk Tunç Çağı'nın sonuna doğru erimeye başladığı görülmektedir. Erzurum bölgesinde bulunan Sos Höyük'te ise yapılan araştırmalar kültürün aslında Geç Kalkolitik Çağ'da olgunlaşmaya başladığını¹³ ve Orta Tunç Çağı'nın içlerine kadar devam ettiğini ortaya çıkarmıştır¹⁴. Tarımcı bir toplum olarak tanımlanan Erken Transkafkasya Kültürü'ne ait höyüklerin genel olarak Doğu Anadolu Bölgesi'nde İlk Tunç Çağı sonrasında ıssızlaşması bu toplulukların ekonomik model değişimine giderek besicilik için uygun olan yüksek yaylara doğru çekilmesiyle açıklanmıştır. Özellikle kültüre ait monokrom keramiklerin kurgan olarak tanımlanan mezar yerlerinden elde edilmesi ise bu tezin dayanak noktasını oluşturmaktadır. Ancak yaptığımız araştırmalarda bahsi geçen müzelerde bulunan keramiklerin büyük oranda kulpsuz ve tutamaksız olduğu görülmüştür. Özellikle Erzurum Müzesi'nde bulunan polikrom boyalı keramiklerin oldukça iri formlara sahip olmaları ve bunun aksine tutamaksız ve kulpsuz olmaları bunların göçebelere kullanımını tartışmalı hale getirmektedir¹⁵. Ölü hediyesi olarak düşünülmelerini engelleyen iri formları ve Urne'lerde bulunan deliklerin bulunmayışı da bu fikrin dayanaksız kalmasına sebep olmaktadır. Aras Kültürü monokrom ve polikrom keramikleri formlarının iriliği, tutamaksız-kulpsuz olmaları, çark yapımı olmaları ve özellikle polikrom grubunda bulunan keramiklerdeki yüksek sanat zevki ve tasvirler bunların göçebe kültürlerce ortaya çıkarılamayacak kadar özel bir konuma getirmektedir (Lev. 4 ve 5). Bundan dolayı günümüz siyasi sınırları dışında Kura, Aras, Arpaçay Nehri ve Nahçıvan'da bulunan Şarki Arpaçay gibi ana nehirlerle göre coğrafi bir sınır çizildiğinde

13 Işıklı 2011, 233.

14 Işıklı 2011, 240.

15 Baysal 2012, 264.

asında kültürün bu bölgede karma ekonomi modeli uyguladığını göstermektedir. Lokal veriler ışığında yapılan tanımlamalardan sıyrılacak olursak, kültürün Orta Aras Havzası genelinde aynı anda göçebe, yarı göçebe ve yerleşik bir model benimsediği ortaya çıkmaktadır. Kültepe ve Metsamor gibi merkez görünümüne yerleşmelerde üretilen malların tüm havzaya yayıldığı düşünülebilir. Nahçıvan yerleşmelerinde tespit edilen monokrom ve polikromların sayıca fazlalığı Nahçıvan coğrafyasını öne çıkarmaktadır. Genel olarak Kura ile Aras Nehirleri arasında bulunan tüm bölgede görülen keramik form ve bezemeleri Nahçıvan'da bulunmakla birlikte yüksek kap ve çaydanlık formlu boyalıların sadece Nahçıvan'da görülmesi de Nahçıvan coğrafyasını öne çıkarmaktadır¹⁶ (Lev. 6). Bununla birlikte Nahçıvan bölgesi boyalıların höyüklerden de tespit edilmesi de önemli bir detay olmakla birlikte sağlıklı bir kronoloji oluşturma açısından da oldukça yarar sağlamaktadır.

Sonuç

Aras Boyalıları Kültürü'ne ait monokrom ve polikrom keramiklerin tutamaksız ve kulpsuz olmaları bununla birlikte çarkta yapılmış olmaları ve bezemelerinde bulunan yüksek sanat zevki bu keramikler ile göçebe kültür arasında analogiler kurulmasına olanak bırakmamaktadır. Bu keramikler özellikle Nahçıvan'da bulunan Kültepe gibi yerleşmelerde üretilmiş olan özenli sanat eserleridir. Ancak topluluklar arası etkileşimden dolayı farklı bölgelere ulaşarak farklı işlevlerde kullanılmış olmaları da muhtemeldir. Erzurum Müzesi'nde yoğun olan polikromların aksine Iğdır'da bulunup Kars Müzesi'ne getirilen dokuz adet monokrom keramik genel olarak Orta Tunç Çağı için karakteristik özellikler taşımaktadır¹⁷. Dalga, kelebek, tarama gibi motifleri bulunan bu keramiklerin örnekleri genel olarak Orta Aras Havzası'nın genelinde görülmektedir. Bu tür keramiklerin Orta Aras Havzası'nda oldukça sevildiği anlaşılmaktadır. Orta Aras Havzası'nda bulunan Kars ve Iğdır'da yapılacak daha sistemli araştırma ve kazılar sonucu Nahçıvan bölgesi ile bağlantılar kurulacağı yönünde yeterli ipuçları bulunmaktadır.

16 Belli-Bahşaliyev 2001, 47.

17 Bahsi geçen dokuz adet monokrom keramik, 14 - 16 Ağustos 2014 yılında düzenlenen Uluslararası I. Ani-Kars Sempozyumu'nda Ayhan Yardımcıel - Özlem Toy tarafından, "Orta Aras Havzası Monokrom Boyalı Çanak Çömlekler" ismi ile sunulmuştur.

Levhalar

Levha 1

Levha 2

Levha 3

Levha 4

Levha 5

Levha 5

Kaynakça

Badalyan -Avetisyan-Smith 2009

Badalyan, R., Avetisyan, P., Smith, A., "Periodization and Chronology of Southern Caucasia: From the Early Bronze Age Through the Iron III Period" The Archaeology and Geography of Ancient Transcaucasian Societies Volume I, Oriental Institute Publications, The University of Chicago.

Aşurov–Aliyeva 2012

Aşurov, S.,– Aliyeva, F., "Naxçıvanın Tunç Dövrü Yaşayış Meskenlerinin Tikinti ve Memarlıq Hususiyetleri", *Beynelxalq Naxçıvan: İlkın Şeber ve Duzdağ Simpozimun*, 27-28 iyul.

Bahşaliyev 2006

Bahşaliyev, V., "Azerbaycan Arxeologiyası", Azerbaycan Milli Elimler Akademiyası Naxçıvan Bölmesi Naxçıvan Devlet Üniversitesi, I. Cilt, Bakü.

Bahşaliyev 2007

Bahşaliyev, V., "Azerbaycan Arxeologiyası", Azerbaycan Milli Elimler Akademiyası Naxçıvan Bölmesi Naxçıvan Devlet Üniversitesi, Bakü.

Baysal 2012

Baysal, A., "Doğu Anadolu Arkeolojisinde Göçebelik ve Yaylacılık Kültürü (M.Ö. II. bin.): Veriler Işığında Yeni Düşünceler", U.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 13 sayı 23, 2012/2.

Belli-Sevin 1999

Belli, O., Sevin, V., "Naxçıvan'da Arkeolojik Araştırmalar", Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Belli-Bahşaliyev 2001

Belli, O., Bahşaliyev, V., "Naxçıvan Bölgesi'nde Orta ve Son Tunç Çağı Boya Bezemeli Çanak Çömlek Kültürü", Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Halilov 2011

Halilov, T., "Naxçıvan'da Boyalı Kaplar Kültürü", *TÜBAR-XXX-/2011*.

Işıklı 2011

Işıklı, M., "Doğu Anadolu Erken Transkafkasya Kültürü", Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Özfirat 1994

Özfirat, A., "M.Ö. II. Binyıl Doğu Anadolu Boyalı Seramik Kültürleri Üzerine Araştırmalar", *XI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, Ankara.

Özfirat 1999

Özfirat, A., "1997 Yılı Bitlis-Muş Yüzey Araştırması: Tunç ve Demir

Çağları”, *XVI. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, II. Cilt, Tarsus.

Özfiyat 2001

Özfiyat, A., “*Doğu Anadolu Yayla Kültürleri (M.Ö. II. Binyıl)*”, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

Piliposyan 2014

Piliposyan, A., “Excavations at Metsamor”, *International Conference Proplems of arly Metot Age Archaeology of Caucasus and Anatolia*, 19- 23 Tbilisi November 2014.

Sagona-Sagona 2000

Sagona, A., Sagona, C., “Excavations at Sos Höyük 1999”, *XXII. Kazı Sonuçları Toplantısı*, I. Cilt, İzmir.

Smith 2012

Smith, T.A., “The Caucasus and the Near East” A Companion to the Archaeology of the Ancient Near East, Volume II.

Yardımcıel-Toy 2014

Yardimciel, A., Toy, Ö., “Orta Aras Havzası Monokrom Boyalı Çanak Çömlekler”, I. Uluslararası Ani ve Kars Sempozyumu 2014, Kars.

Yardımcıel 2015

Yardimciel, A., Orta ve Son Tunç Çağında Orta Aras Havzası, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eskiçağ Tarihi Doktora Tezi, Kars.